

La tragèdia i els seus personatges

CREC QUE TAMBÉ és interessant fer una anàlisi breu dels personatges principals de la tragèdia i de la seva funció en el desenllaç del drama.

El personatge més important i el que dóna nom a l'obra és Antígona, una heroïna típicament sofòclea. El seu caràcter posseïx valor, noblesa, sentit de l'honor, etc., tot allò que configura l'*areté* tradicional. Com tots els herois i heroïnes de Sòfocles experimentalment la solitud en la realització del seu acte heroic. I quan Ismene vol fer-se'n solidària, Antígona no l'accepta perquè en el moment de realitzar l'acció tampoc no havia estat al seu costat. Antígona mostra una voluntat forta, inflexible i accepta voluntariosament la mort. Els seus gemecs i plans davant el destí inflexible, que d'altra banda ella mateixa s'ha triat, no signifiquen en cap moment un penediment pel que ha fet: donen encara més valor al seu sacrifici perquè són una prova del seu gran amor per la vida i, doncs, de la magnitud del seu sofriment. És més, sempre que parla de la seva acció, ho fa sempre amb paraules de satisfacció per la bellesa del seu acte. Creont demostra conèixer-la molt poc quan ordena recloure-la al palau sota vigilància perquè, segons diu, «fins i tot els més agosarats intenten fugir quan veuen que els ronda la mort».

Un altre dramaturg presentaria Antígona com un personatge ple de dubtes, un personatge que analitza, enmig d'una dramàtica lluita interior, la decisió d'oposar-se a la voluntat del tirà. Sòfocles, en canvi, és un autor explícit. Els seus personatges tenen un caràcter decidit, fort, llançat, i la seva acció és directa. L'espectador coneix, ja des de bon començament, com es desenvoluparà l'acció dramàtica. Allò que la fa interessant és l'estudi del personatge, la manera com desenvolupa l'acció que ja de bell antuvi ha decidit. En tot cas, els dubtes, les indecisions, les pors, tenen un nom, tenen la figura d'un personatge: Ismene en el cas d'Antígona i Crisòtemis, per posar un altre exemple, en el cas d'Electra.

Antígona i Ismene: una figura tràgica i una figura normal. Ismene representa les pors, els dubtes, que podria tenir la seva germana, que tindria qualsevol persona que no tingués un caràcter heroic. La figura d'Ismene, en la creació literària, no sembla tenir altra missió que la d'enlairar la figura d'Antígona, de fer-la més gran.

El personatge d'Ismene té també els seus precedents literaris i, en tots ells, sempre ha estat present en un segon terme, al darrere de la personalitat de la seva germana Antígona. Ja Èsquil,⁸ o el poeta que posà l'afegitó final als *Set Contra Tebes*, ens fa avinent la presència de les dues germanes a l'escena, però a l'hora de protestar per l'edict dels *pròboloi* i de manifestar la decisió d'enterrar el germà, només se sent la veu d'Antígona. Ismene resta en silenci i en segon terme. En Sòfocles s'esdevé una cosa

8. *Set Contra Tebes*, 861-862.

semblant: Antígona pren la iniciativa. Ismene, però, no resta en silenci: fa avinent la seva por, la seva impotència.

Potser és injust empetir la figura d'Ismene. Si resta petita és perquè té la figura grandiosa de la seva germana al seu costat. És en canvi, una figura normal, un personatge just i, fins i tot, valent quan reconeix la injustícia que el tirà comet amb Polinices i, en un acte de valentia, accepta part de la culpa en què ha incorregut, segons Creont, la seva germana.

Ara, cal convenir que és un personatge que, en la tragèdia d'*Antígona*, sembla mal acabat, poc elaborat, com comentàvem anteriorment. Ismene acaba el seu paper en l'episodi II. Les seves últimes paraules les pronuncia en el vers 570 i ningú ja no parla més d'ella. Ja no en sabem res més. A diferència dels altres personatges, Ismene queda en suspens, sense que ningú no ens expliqui quin fou el seu paper en els fets que posteriorment es desenvoluparen.

L'aparició d'Hèmon, fill de Creont i promès d'Antígona, no s'esdevé fins a l'episodi III. Al final de l'episodi anterior Ismene en fa una evocació, com si el poeta, en veure que l'havia de fer sortir, s'afanyés a presentar-lo als espectadors i a recordar-los la seva existència i el seu nuviatge amb Antígona.

Es tracta d'un jove tímid, delicat. Fins i tot sembla massa delicat i massa tímid per a una dona com Antígona. Per primer cop gosa oposar-se en contra del seu pare perquè sap que tot el poble pensa igual que ell. El seu discurs és serè, fins i tot massa fred per a una persona enamorada que veu la seva promesa condemnada a mort. En la seva argumentació no hi intervé l'amor que sent per

Antígona. La discussió entre pare i fill segueix la línia dramàtica i no la lírica. Només quan se'n va, endut per la ira, i el cor inicia el seu cant a «l'Amor invicte en la lluita», sabem que ha estat l'amor qui li ha donat forces per a oposar-se al seu pare. Adhuc acabarà atacant-lo, sense convicció tanmateix, i matant-se amb la seva pròpia espasa davant la seva promesa, ja cadàver, i davant un pare que ell no gosa matar, malgrat la seva ràbia.

I és que Hèmon s'ha trobat amb un pare que era més tirà que pare, que era un home orgullós, que només quan es veu perdut intenta rectificar i ho fa massa tard.

Creont, el rei, rei després de la mort dels dos germans, és un exemple evident de l'home que transgredeix la mesura, de l'home que cau en la *hybris*, i és, doncs, castigat pels déus.

Creont pot ésser estudiat sota dos aspectes: sota l'aspecte d'home i sota l'aspecte de rei. Ell, però, considera més important la seva funció reial. Com a rei pensa que l'interès públic està per sobre de l'amistat, pensa que els enemics de la ciutat (i quan diu ciutat, vol dir, en realitat ell mateix) són odiats pels déus. Creont té una idea arcaica de la ciutat, pensa que és purament un territori i no una comunitat de ciutadans i, per tant, no és estrany que pensi que la ciutat és del qui mana i ningú no pot dir-li què ha de fer o com ha de governar. El patriotisme, doncs, de què s'ufanava en un principi, no és altra cosa que una simple tirania, ben definida quan demana obediència en les coses petites, en les coses justes i en les que no ho són.

Com a home, ja hem assenyalat més amunt la seva consideració de la dona: és un ésser inferior i menysprea-

ble. No pot imaginar-se de cap manera que una dona hagi estat capaç d'enfrontar-se a la seva decisió i d'enterrar el cadàver. I, encara, quan la té al davant, l'única cosa que el preocupa és saber si ha actuat en contra del seu poder, saber si coneixia o no l'edicte que prohibia l'acció que ella havia fet. Però no és només la dona qui queda mal parada en l'opinió de Creont. També pensa que l'home és sornès a la por i a la cobdícia i que un grapat de diners pot comprar qualsevol voluntat. I fins i tot quan parla amb el seu fill, mostra un evident menyspreu per la joventut.

Si tanmateix hem de definir el caràcter de Creont, no el podem definir d'altra manera que com el d'una persona insegura. De primer, es presenta amb tota solemnitat, exposant els principis que guiaran la seva actuació com a rei. Ben aviat, però, ja veu enemics ocults i conspiradors que comporten amb disgust les seves ordres; ben aviat ja pensa que hom vol fer-li la llei; també contradiu les seves ordres i canvia la primera condemna de lapidació pública, per la de mort per inanició en una tomba de pedra. Finalment, quan totes les seves decisions no han portat més que malastres, ja moralment vençut, accepta el seu fracàs i demana al cor que sigui el seu conseller.

Un altre personatge de la tragèdia, un personatge poc important, però molt ben definit, és el guardià. És un exemple evident de l'*etopeia* dels personatges de Sòfocles. Amb poques paraules queda ben descrit i definit: un pobre home del poble que, tot i sentir pietat per Antígona, amb el seu egoisme ingenu, amb la seva mesquina pauïra per la vida, marca un evident contrast amb l'estil, ideals i generositat d'Antígona. El temor que produeix Creont,

el fa parlar amb grans circumloquis, com si cerqués la manera de fer endevinar el seu missatge i no haver-lo d'exposar clarament. El seu llenguatge és senzill i ple de proverbis i expressions populars.

Finalment farem una breu referència al cor de la tragèdia. Ja hem dit més amunt que en Sòfocles el cor té gairebé la funció d'un personatge. La seva importància en el desenvolupament de la tragèdia és, doncs, directa, adés amb els seus cants corals, adés amb la intervenció del corifeu. El cor de l'*Antígona* és format per 15 ciutadans nobles i ancians de la ciutat de Tebes: ha estat convocat per Creont a fi de fer-li avinent la seva decisió sobre els dos germans morts. El cor es mostra indecís davant el poder de Creont i en cap moment no gosa prestar suport obert a l'acció d'Antígona, encara que sembla evident que li fa costat, però tampoc no vol prestar el seu suport a l'acció de Creont i es fa enrere quan aquest li demana que sigui custodi de les seves ordres. És només cap al final de la tragèdia quan el cor palesa la seva admiració per Antígona i la compara amb altres heroïnes que han assolit la sort dels semidéus.